

DROBTINICE IN OCVIRKI

Drobtinice in ocvirki so rubrika, ki je namenjena objavi posamičnih favnističnih podatkov, zanimivih opažanj in dogodkov, ki so morda "premajhni" za objavo članka, v terenskih beležnicah in naših glavah pa nanje kaj kmalu pozabimo. Zaželeni so podatki za redke in ogrožene vrste, predvsem iz območij od koder doslej niso bile znane, izjemno zgodnja ali pozna opazovanja določene vrste, notice o nenavadnem vedenju, skratka karkoli zanimivega iz tega ali onega razloga. Podatki naj bodo čim bolj natančni, zato je nujna navedba datuma, natančne lokalitete in imena popisovalca. **Prispevke prosim pošljite na naslov: Matjaž Bedjanič, Kolodvorska 21b, 2310 Slovenska Bistrica ali na e-naslov: matjaz_bedjanic@yahoo.com** Vljudno vabljeni k sodelovanju tudi v prihodnje!

ZANIMIVE ODONATOLOŠKE NAJDBE Z RIBNIKA VRBJE PRI ŽALCU

Ribnik Vrbje leži južno od naselja Vrbje pri Žalcu v Savinjski dolini, tik ob reki Savinji. Območje ribnika sodi skupaj z okolico med biotsko najraznovrstnejša območja v Spodnji Savinjski dolini, s poudarjeno krajinsko, predvsem pa veliko ekološko in biotsko vrednostjo. Z namenom ohranjanja ter izboljšanja krajinskih in ekoloških značilnosti območja, je Občina Žalec širše območje ribnika Vrbje leta 2008 zavarovala kot krajinski park.

V letu 2012 sem se po naročilu Občine Žalec lotil izdelave naloge »*Inventarizacija favne kačjih pastirjev ribnika Vrbje pri Žalcu z okolico (Insecta: Odonata)*«. Prisotnost kačjih pastirjev sem na območju ribnika Vrbje in bližnje okolice raziskoval od konca junija do srede septembra 2012. Skupno sem na raziskovanem območju zabeležil pojavljanje 29 vrst kačjih pastirjev. Dveh vrst, kateri sta bili za ribnik Vrbje znani že iz preteklih let, tekom moje raziskave nisem našel, prvič pa sem tukaj našel 9 vrst, ki doslej z raziskovanega območja še niso bile znane. Tako je za območje ribnika Vrbje in bližnje okolice doslej znano pojavljanje 31 vrst kačjih pastirjev (BEDJANIČ, 2012). Od vrst, ki sem jih zabeležil na samem ribniku Vrbje sta najzanimivejši najdbi prodnega paškratca *Erythromma lindenii* in stasitega kamenjaka *Sympetrum depressiusculum*, ki ju podrobneje komentiram v naslednjih vrsticah.

Prodni paškratec *Erythromma lindenii* je dolgo veljal za vrsto, ki je lokalno razširjena predvsem v južni polovici Slovenije. V spodnjem Posavju ter zlasti ob rekah Krki in Kolpi živijo najmočnejše populacije vrste pri nas. Prodnemu paškratcu kot bivališče najbolj ustrezajo zalivi ali rokavi rek, s počasnejšim tokom in razvito submerzno vegetacijo, kjer najdejo ličinke ugodne pogoje za svoj razvoj (KOTARAC, 1997).

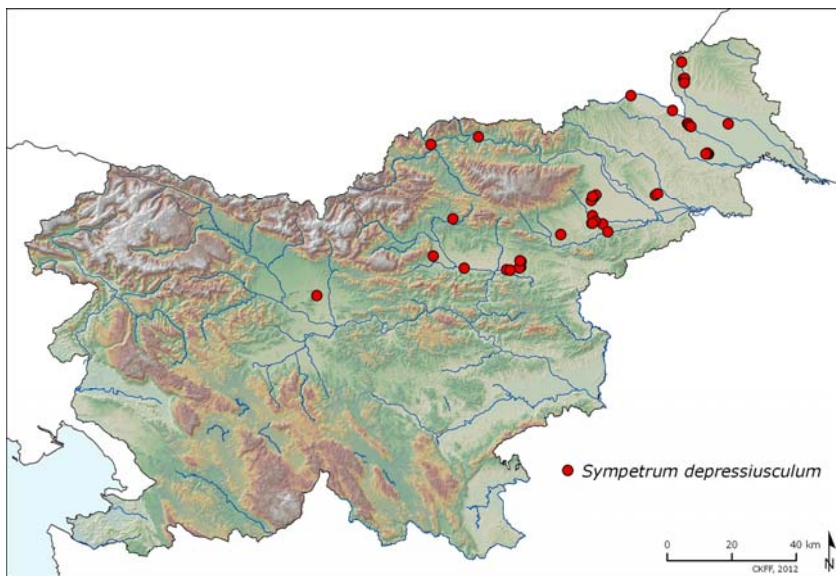
Pojavljanje vrste v osrednji Sloveniji je dolgo časa slonelo na dveh starejših podatkih iz okolice Ljubljane in z obrobja Ljubljanskega Barja (KOTARAC, 1997), najdena pa je bila tudi v opuščenem glinokopu v Pristavi v Mengšu (VINKO, 2010) ter v ribnikih na Brdu pri Kranju (GEISTER, 2004; GEISTER, 2005; GEISTER, 2009). Če se pomaknemo nekoliko bližje Savinjski dolini, ne moremo najprej mimo reke Save. Da se prodni paškratec pojavlja tudi ob srednjem toku naše najdaljše reke, so nakazale že najdbe v okolici Sevnice (BEDJANIČ, 2004; BEDJANIČ, 2005), kar sta potrdila tudi KOTARAC & ŠALAMUN (2010), ki sta vrsto ob reki Savi zabeležila še znatno bolj proti severozahodu, blizu Litije. Severno od Posavskega hribovja pa prodni paškratec doslej ni bil najden in letošnja opazovanja na ribniku Vrbje so zato toliko bolj razveseljiva. Vrsto sem opazoval 30-VI-2012 (10♂), 28-VII-2012 (5♂), 11-VIII-2012 (15♂), 15-VIII-2012 (2♂) in 8-IX-2012 (1♂).

SLIKA 1: V osrednji Sloveniji je prodni paškratec *Erythromma lindenii* izjemno redek in tudi v Savinjski dolini je bil prvič najden šele leta 2012. Razmeroma močna populacija te ogrožene vrste je bila opazovana na ribniku Vrbje. (Foto: M. Bedjanič)

Zanimivo je, da prodni paškratec na ribniku Vrbje očitno uspešno prenaša močan plenilski pritisk rib in neugoden režim polnjenja in praznjenja ribnika. Podobno opazovanje, vsaj kar se tiče sobivanja z ribami, je znano tudi iz Haloz, kjer je bila vrsta najdena v ribiško intenzivno upravljanem ribniku pri Podlehniku (PIVKO-KNEŽEVIČ, 2005). Ob tem omenimo, da je v celotni severovzhodni Sloveniji prodni paškratec znan le še z dveh lokalitet in sicer so ga TRČAK et al. (2007) našli v ribnikih Petelinjek pri Poljčanah, WELDT (2004) pa ga je zabeležil na reguliranih odsekih reke Ščavnice.

Stasiti kamenjak *Sympetrum depressiusculum* je v Sloveniji razmeroma redek in močno ogrožen. Na prelomu tisočletja je bila zabeležen le z nekaj več kot desetih lokalitet, pri čemer so bile močne avtohtone populacije znane le v ribnikih v okolici Goričice pri Celju, v akumulacijskih jezerih Požeg in Medvedce na Dravskem polju, v glinokopih Opekarne Križevci v Prlekiji in ob Ledavskem jezeru na Goričkem ter na nekaj lokalitetah ob Muri (KOTARAC, 1997; BEDJANIČ, 1999). Nato so se zvrstile najprej najbe v osrednji Sloveniji, kjer je bila vrsta najdena v okolici Mengša (ŠALAMUN, 2000; VINKO, 2010), nekaj pa jih sledilo tudi iz okolice Velenja (BEDJANIČ, 2001; BEDJANIČ, 2002; PIVKO-KNEŽEVIČ, 2004) in s Koroške (BEDJANIČ, 2003). Zadnje opazovanje stasitega kamenjaka v osrednji Sloveniji izvira iz Žovneškega jezera pri Braslovčah, kjer je vrsto zabeležil VINKO (2008; 2012).

SLIKA 2: Razširjenost stasitega kamenjaka *Sympetrum depressiusculum* v Sloveniji.

Kar se tiče bivališč stasitega kamenjaka, gre v veliki večini primerov za nadomestna, sekundarna življenjska okolja, kjer je vrsta našla svoja zadnja zatočišča. Temu botrujejo posebne ekološke zahteve stasitega kamenjaka, ki potrebuje za svoj razvoj ugodne temperaturne razmere, torej plitvo vodo, ki se poleti močno segreje in bogato vodno rastlinje, ki daje ličinkam potrebno kritje in pogojuje tudi obilico primerne plena. Zelo specifičen razvoj in odpornost jajčec na izsušitev in zmrzal mu omogočata preživetje tudi v življenjskih okoljih, ki so

izsušena skoraj pol leta od oktobra do marca ali aprila. Seveda v takih razmerah večina drugih vrst kačjih pastirjev z večletnim razvojem ličink ne more preživeti, kar posledično zmanjša konkurenco in tudi nekoliko omili plenilski pritisk. Polintenzivne ribogojnice in plitvi ribniki za vzrejo toplovodnih vrst rib življenjske zahteve stasitega kamenjaka očitno izpolnjujejo, kar pa seveda ne pomeni, da ima vrsta tukaj zagotovljeno preživetje. Prav nasprotno, v večini naštetih primerov je gospodarjenje podrejeno edinole zaslužku in čim večji količini čim bolj debelih rib, med katerimi stasiti kamenjak dolgoročno le stežka živetari.

SLIKA 3: Ogroženi stasiti kamenjak *Sympetrum depressiusculum*, se v ribniku Vrbje očitno še uspe prilagoditi ribogojškemu upravljanju, vendar je zaradi preštevilnih ribjih ust njegova populacija zelo majhna in ogrožena. (Foto: M. Bedjanič)

Stasiti kamenjak je bil v letu 2012 na ribniku Vrbje opazovan prvič in tako sem 11-VIII-2012, 15-VIII-2012 in 8-IX-2012 ob vsakem obisku opazoval le nekaj samčkov. Glede na to, da je vrsta v širši okolici Celja vsaj v posameznih letih dokaj pogosta (SAMEJA, 1999) in da je bila pred leti v Savinjski dolini opazovana tudi na Žovneškem jezeru VINKO (2008; 2012), je jasno, da ima stasiti kamenjak tudi v tem delu Slovenije stalne populacije. Ali se uspešno razvija in stalno pojavlja tudi v ribniku Vrbje, bodo pokazale šele prihodnje raziskave, dejstvo pa

je, da tej močno ogroženi vrsti intenzivno ribogojstvo in domnevno spremenljiv režim polnjenja in praznjenja ribnika nikakor ne koristi.

LITERATURA:

- BEDJANIČ, M., 1999. Žival meseca septembra: Stasiti kamenjak (*Sympetrum depressiusculum*). *Proteus* 62(1): 36-38, 47.
- BEDJANIČ, M., 2001. Poročilo o delu entomološke skupine na MRT Mislinja 2001. *Erjavecja* 12: 8-12.
- BEDJANIČ, M., 2002. Raziskave favne ravnokrilcev (Orthoptera) in kačjih pastirjev (Odonata) na »MRT Mislinja 2001«. V: S. Štajnbaher (ured.), Mladinski raziskovalni tabor Mislinja 2001, str. 95-116, ZTKS-Gibanje znanost mladini, Ljubljana.
- BEDJANIČ, M., 2003. Prvi podatki o pojavljanju stasitega kamenjaka *Sympetrum depressiusculum* na Koroškem. *Erjavecja* 16: 18-19.
- BEDJANIČ, M., 2004. *Inventarizacija favne kačjih pastirjev (Odonata) na območju načrtovane HE Blanca na Savi, z oceno ogroženosti in predlogi omilitvenih ukrepov*. Elaborat za Nacionalni inštitut za biologijo, Slovenska Bistrica. 26 str.
- BEDJANIČ, M., 2005. Drobčinice in ocvirki: Nove najdbe prodnega paškratca *Erythromma lindenii* v Posavju. *Erjavecja* 19: 17-19.
- BEDJANIČ, M., 2012. *Inventarizacija favne kačjih pastirjev ribnika Vrbje pri Žalcu z okolico (Insecta: Odonata)*. DPPVN - Društvo za proučevanje ptic in varstvo narave, Rače. 32 str.
- GEISTER, I., 2004. Popis rastlin in živali na Brdu pri Kranju. *Kronika* 52(2): 273-284.
- GEISTER, I., 2005. *Brdo pri Kranju: nadzorovano območje naravnih vrednot*. MOP, Agencija RS za okolje, JGZ Brdo Protokolarne storitve RS, Brdo pri Kranju. 44 str.
- GEISTER, I., 2009. Naravoslovni sprehodi na Brdu pri Kranju. Zavod za favnistiko, Koper. 96 str + karta.
- KOTARAC, M., 1997. *Atlas kačjih pastirjev (Odonata) Slovenije z Rdečim seznamom: projekt Slovenskega odonatološkega društva*. Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju. 205 str.
- KOTARAC, M. & A. ŠALAMUN, 2010. *Inventarizacija kačjih pastirjev (Odonata) in njihovih habitatov s posebnim ozirom na evropsko pomembne vrste ob Savi med Litijo in Zidanim Mostom. I: Govedič, M., V. Grobelnik & A. Lešnik (ured.), Pregled živalskih in rastlinskih vrst, njihovih habitatov ter kartiranje habitatnih tipov s posebnim ozirom na evropsko pomembne vrste, ekološko pomembna območja, posebna varstvena območja, zavarovana območja in naravne vrednote na območju reke Save s pritoki med Litijo in Zidanim Mostom [končno poročilo]*. Naročnik: Holding Slovenske elektrarne d.o.o., Ljubljana, str. 319-349, Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju.
- PIVKO-KNEŽEVIČ, A., 2004. Stasiti kamenjak *Sympetrum depressiusculum* v Velenju. *Erjavecja* 17: 18.
- PIVKO-KNEŽEVIČ, A., 2005. Drobčinice in ocvirki: Prodni paškratec *Erythromma lindenii* v Halozah. *Erjavecja* 20: 8-10.
- SAMEJA, M., 1999. Mladinski biološki raziskovalni tabor Dramlje '99. *Erjavecja* 8: 7-10.
- ŠALAMUN, A., 2000. Drobčinice in ocvirki: stasiti kamenjak *Sympetrum depressiusculum*, rumeni kamenjak *Sympetrum flaveolum*. *Erjavecja* 9: 22-23.
- TRČAK, B., M. BEDJANIČ, M. CIPOT, M. KOTARAC, F. REBEUŠEK, K. POBOLJŠAJ & A. ŠALAMUN, 2007. *Inventarizacija favne in flore za območje Petelinjek z izdelavo strokovne naloge kot podlage za upravljalški načrt*. Elaborat za Zavod Republike Slovenije za varstvo narave. Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju. 49 str.
- VINKO, D., 2008. Raziskovalni tabor študentov biologije – Vransko 2007. *Erjavecja* 23: 13-15.
- VINKO, D., 2010. Terenjenje ob Pristavi, domovanju 40 vrst kačjih pastirjev. *Erjavecja* 25: 30-34.
- VINKO, D., 2012. Poročilo o delu odonatološke skupine. V: N. Sivec & T. Šantl Temkiv (ured.), Raziskovalni tabor študentov biologije Vransko 2007, str. 67-76, Društvo študentov biologije, Ljubljana.
- WELDT, S., 2004. Prispevek k poznavanju kačjih pastirjev osrednjih Slovenskih gor. V: S. Štajnbaher (ured.), Mladinski raziskovalni tabor Ščavnica 2003, str. 73-77, ZTKS-Gibanje znanost mladini, Ljubljana.

(M. BEDJANIČ)